

Kozieł, Andrzej

Jan Kryštof Handke (1694–1774), Hlohov a Gorzupia Dolna

Opuscula historiae artium. 2011, vol. 60 [55], iss. 2, pp. 126-133

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115770>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jan Kryštof Handke (1694–1774), Hlohov a Gorzupia Dolna*

Andrzej Kozieł

This report presents a hitherto unknown work by the Olomouc painter Johann Christoph Handke (1694–1774): a signed and dated (1736) oil painting of St. Jude Thaddaeus. It is currently to be found on the main altar in the filial church of St. George in Gorzupia Dolna near Żagań in Lower Silesia. The painting, together with the altar as a whole, was most probably taken there after 1808 from the Jesuit church of Corpus Christi in Głogów, where it had been located in one of the side chapels. In his autobiography, Handke described his work in 1733 for the Jesuits in Głogów: the fresco decoration on the vault of the refectory in the college building and two oil paintings portraying the emperors Ferdinand and Leopold. However, he neglected to mention the painting St. Jude Thaddaeus, which he painted three years later. This example underlines the fact that there are many inaccuracies and errors in the autobiography of the Olomouc painter. This situation leads us to hope that more works by Handke may be discovered in Lower Silesia, as was the case with The Apotheosis of St. Francis Xavier in the Jesuit church in Nysa.

Keywords: Johann Christoph Handke; Silesia; Baroque painting; Jesuits; Głogów; Nysa, Gorzupia Dolna; St. Jude Thaddaeus, St. Francis Xavier

Associate Professor Andrzej Kozieł
Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Wrocławski /
Institute of History of Art, University of Wrocław
e-mail: akoziel@adm.uni.wroc.pl

Významný olomoucký malíř Jan Kryštof Handke patřil mezi ty nepříliš početné umělce, kteří se snažili, aby historikům umění usnadnili práci. Jak známo zasloužila se o to obsáhle autobiografie, kterou Handke sepsal krátce před rokem 1766, na sklonku svého dlouhého a prací naplněného života. Rukopis uložený od roku 1845 v Moravském zemském archívu v Brně využívali badatelé umělcovy tvorby již ve druhé polovině 19. století a v následujícím století se dočkalo dokonce dvou úplných edicí. Poprvé se tak stalo v roce 1911, kdy u příležitosti 100 let od založení státní Univerzity Fridericha Viléma ve Vratislavi, připravil vratislavský badatel Richard Foerster nepatrně zkrácené vydání autobiografie moravského mistra. Podruhé byla práce publikována v roce 1994, kdy u příležitosti výstavy Handkeho díla uspořádané k 300. výročí jeho narození úplnou autobiografií moravského malíře zpracoval, přeložil do češtiny a obšírným komentářem opatřil moravský historik umění Leoš Mlčák.¹

Handke pečlivě vylíčil ve svém díle všechny freskové malby a nejvýznamnější závěsné obrazy, které realizoval v průběhu své dlouhé samostatné umělecké činnosti od roku 1714 až do roku 1766, kdy autobiografické podání končí. Mezi početnými pracemi, uváděnými umělcem, jsou i ty malířské realizace, které vznikly pro zadavatele z území Dolního Slezska. Jak píše Handke, v roce 1732 společně se dvěma pomocníky vymaloval freskovou technikou interiér auditoria, současně Auly Leopoldiny v novostavbě Vratislavské univerzity, a svou práci obdržel částku 1 200 zlatých. Handke se ve Vratislavi znovu ocitl o rok později, tentokrát aby freskami vyzdobil jiný reprezentační sál jezuitské univerzity, Oratorium Marianum, za což obdržel dvakrát menší částku 600 zlatých. Ještě v létě téhož roku moravský umělec se odebral do Hlohova, kde v budově jezuitské koleje [obr. 1] freskovou technikou vymaloval klenbu refektáře a namaloval dvě olejomalby znázorňující císaře Ferdinanda a Leopolda I. Souhrnný honorář za tyto práce činil 400 zlatých.²

Jsou-li obě Handkeho vratislavské realizace badatelům důvěrně známé a staly se předmětem četných studií,³ potom o jeho hlohovských dílech lze bez nadsázky prohlásit, že to jsou

1 – Bernhard Friedrich Werner, **Jezuitský kostel a kolej v Hlohově.** *Topographia Silesiae* 2, 1768–1774, s. 49, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

jedny z nejméně poznaných děl v tvorbě moravského umělce. Bezpochyby se nejednalo o velkou malířskou realizaci, což dokládá nízká částka honoráře. Kupříkladu Handke v roce 1728 obdržel stejnou odměnu za vytvoření fresky na klenbě nevelké kaple Božího Těla v bývalém jezuitském komplexu v Olomouci na ploše 230 m².⁴ Toto dílo se dodnes dochovalo, kdežto hlohovské malby v refektáři bývalé jezuitské koleje neexistují více než dvě století. Vážně poškozeny byly již v době slezských válek, ostatně stejně jako i celá budova jezuitské koleje.⁵ V roce 1741 jezuitský komplex vyplenila pruská vojska a v letech 1742 a 1745 v sálech budovy koleje byl zřízen lazaret pro raněné rakouské zajatce. Od roku 1756 sloužily místnosti v přízemí a v horním patře jako sklad ovsu a refektář pytlů s moukou. V roce 1757 byl v budově koleje znovu zřízen lazaret, což nepřímo způsobilo, že dne 12. března 1758 vypukl požár, jehož následkem jak kostel, tak i kolej zůstaly bez střechy. Na konci roku 1758 došlo sice k provizornímu zastřešení, avšak hlohovští jezuité zatíženi vysokými daněmi a tonoucí v dluzích nedisponovali prostředky na rekonstrukci poničených budov, které soustavně chátraly.

Tento stav nezměnilo zrušení jezuitů v roce 1773 a o tři roky pozdější oznámení pruského krále Fridricha Viléma II., že hlohovská kolej bude přestavěna na Královský školský institut (*Königlich Schulen-Institut*). Proto taky když v roce 1787 král přijal rozhodnutí o vybudování evangelického kostela pro potřebu rozrůstající se vojenské posádky v Hlohově, jako místo pro zamýšlený chrám byla vybrána parcela na jižní straně jezuitského kostela. Tuto lokalitu prosazoval projektant kostela, vynikající hlohovský architekt Valentin Christian Schultze, který požadoval, aby byly rozebrány trosky staveb jezuitského komplexu nacházející se na tomto místě.⁶ A tak se i stalo, v důsledku toho budova jezuitské lékárny, západní a jižní křídla koleje, v nichž se nacházely knihovní sál a refektář s Handkeho malbami, byly zcela zničeny. Společně s freskami beze stopy zmizely také oba v umělcově autobiografii uváděné portréty habsburských císařů. V roce 1788 zahájená stavba kostela byla dokončena o dva roky později, kdy byl

nový chrám vysvěcen. Bohužel hlohovský posádkový kostel byl v roce 1945 při obléhání města Rudou armádou zničen a někdy v polovině padesátých let 20. století zbourán. A tak dnes na místo, kde kdysi bylo možné obdivovat Handkeho fresky a obrazy, slouží jako parkoviště.

Na tomto místě článek by mohl končit, nebýt překvapivého objevu ve skromném filiálním kostele sv. Jiří v Gorzupi Dolnej u Zaháně,⁷ nález, který dovoluje soudit, že Handke ve své autobiografii zdaleka nevyjmenoval všechny malířské práce, které pro jezuitu v Hlohově vytvořil. Totiž, na hlavním oltáři skromného chrámu v Gorzupi se nachází velká olejomalba o rozměrech 255×155 cm, která znázorňuje apoteózu sv. Judy Tadeáše. [obr. 2] Světec je vyobrazen v dynamickém vykročení s pravou nohou na těle trýznitele s useknutou hlavou a pravou rukou na medailónu s popsím Krista, [obr. 3] jímž měl uzdravit syrského krále Abgara V. Ukkámu. Vzhůru zahleděného sv. Judu Tadeáše obklopují putti a andělé, z nichž jeden zasazuje trýzniteli úder kyjem, [obr. 4] pod jehož rány měl světec zemřít,

2 – Jan Kryštof Handke, **Apoteóza sv. Judy Tadeáše**, 1736. Gorzupia Dolna, filiální kostel sv. Jiří

3 – Jan Kryštof Handke, **Apoteóza sv. Judy Tadeáše** – detail, 1736. Gorzupia Dolna, filiální kostel sv. Jiří

druhý drží v ruce medailón s Kristovou podobiznou a třetí nese aureolu přesně nad světcovou hlavou. Při nedávném restaurování tohoto díla provedeném v roce 2010 Dariuszem Markowským z Univerzity Mikuláše Koperníka v Toruni, se povedlo odhalit nejen originální malbu vynikající umělecké kvality, nýbrž i signaturu tvůrce díla umístěnou na rubu obrazu. [obr. 5] Nepochybně dokládá, že obraz *Sv. Judy Tadeáš* vznikl v roce 1736 a jeho autorem nebyl nikdo jiný než Jan Kryštof Handke.⁸ Signatura umístěná na rubové straně plátna je totiž beze vší pochybnosti vlastnoruční podpis moravského mistra. Téměř identicky – *Johann Christoph Hantke. Pinxit 1736* – se umělec podepsal na obraze *Nesení kříže (Cesta na Golgotu)*, který vznikl v témže roce 1736 pro klášter olomouckých kapucínů a dnes je uložen ve sbírkách Muzea umění v Olomouci.⁹ Jak na tomto díle, tak i na početných jiných malbách, Handke signoval na rubu plátna, což u barokních umělců časté nebylo. U malíře nacházíme takto situované signatury téměř po celou jeho tvorbu, například na obrazech *Nejsvětější Trojice a světci* (1729; kaple Božího Těla v Olomouci, boční oltář), *Sv. Augustin* (1736;

Arcibiskupství olomoucké), *Sv. František Xaverský přijímá zakládací listinu goánského semináře* (1744; jezuitský kostel Panny Marie Sněžné v Olomouci) nebo *Ošetřování sv. Šebestiána* (1766; Okresní vlastivědné muzeum v Šumperku).¹⁰

Spojení obrazu *Apoteóza sv. Judy Tadeáše* s tvorbou Jana Kryštofa Handkeho potvrzují také kompoziční a formální analogie plátna z Gorzupie Dolnej s dalšími dochovanými díly moravského umělce a jeho okruhu. Kompoziční schéma použité ve slezském obraze, znázorňujícím vzhůru zahleděný obličej sv. Judy Tadeáše obklopeného anděly a putty s atributy, můžeme dohledat v několika jiných Handkeho malířských realizacích, jakými jsou *Stigmatizace sv. Františka* (1726; konvent minoritů, Opava), případně *Vize sv. Vavřince z Brindisi* (1747; původně klášter kapucínů v Olomouci), jež byla v roce 1986 umístěna na bočním oltáři kaple Božího Těla v Olomouci.¹¹ Rukopis Jana Kryštofa Handkeho prozrazují rovněž pro jeho tvorbu typické a často se opakující analogické typy obličejů: vousatý muž s očima hledícími vzhůru a mladičtí andělé a putty, kteří v tak hojně míře zaplňují výjevy s hagiografickou tematikou. Také způ-

sob malby použitý ve *Sv. Judovi Tadeáši* z Gorzupi a na jiných umělcových plátnech je identický. Vychází z hladké, lazurové malby vytvářející velké plochy intenzivní barvy olemované silnou, výraznou konturou. V tvorbě Jana Kryštofa Handkeho představuje obraz z Gorzupi jediné dochované znázornění sv. Judy Tadeáše, avšak lze poukázat na vzdálené ozvuky slezského díla v tematicky shodném obraze (dnes Galerie výtvarného umění v Ostravě), který o tři roky později vytvořil Johann Georg Köppel, Handkeho následovník ve službách premonstrátského kláštera v Hradisku u Olomouce.¹²

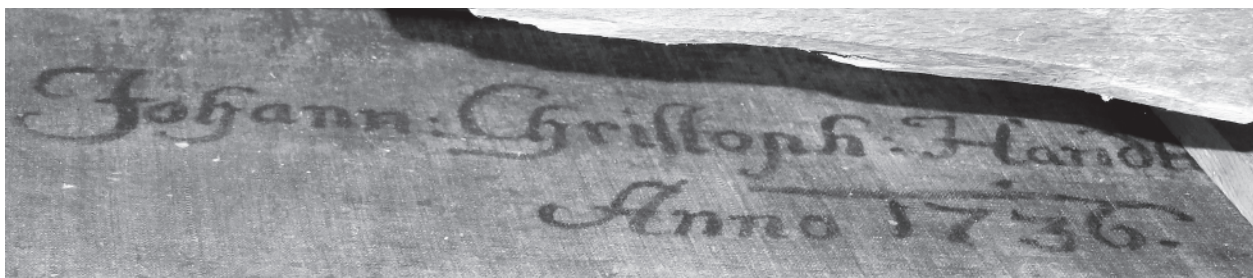
Pozdně gotický filiální kostel sv. Jiří v Gorzupi Dolnej nebyl nade vše pochybnost původním místem určení pro obraz *Sv. Juda Tadeáš*. To vylučuje jak jeho ikonografická náplň, která je v naprostém rozporu s chrámovým patrociniem, tak kontrast umělecky výjimečného díla se skromným interiérem malého venkovského kostela, stejně jako provizorní, neúplný současný stav tvaru retáblu hlavního oltáře. Ten byl v horní části zkrácen, aby jej bylo možno vměstnat do nízkého interiéru presbytáře chrámu v Nise. Odkud se tedy Handkeho obraz v Gorzupi vzal? Existuje mnoho náznaků, že plátno *Sv. Juda Tadeáš* společně s celým retáblem bylo původně situováno na bočním oltáři v jezuitském kostele Božího Těla v Hlohově. Původní barokní inventář tohoto chrámu vznikl od roku 1715, kdy po požáru z roku 1711 byla dokončena obnova chrámu, až do třicátých let 18. století.¹³ Rovněž je známo, že v jezuitském kostele v Hlohově se oltář sv. Judy Tadeáše nacházel. K jeho fundaci došlo již v roce 1729, kdy sestra Josefa Jana Adama knížete z Liechtensteina darovala hlohovským jezuitům 1 000 zlatých na pořízení dvou oltářů zasvěcených sv. Janu Nepomuckému a sv. Judovi Tadeáši. Oba retáblly byly určeny pro kapli sv. Jana Nepomuckého. O rok později do této kaple opatřené novým mramorem se dostal obraz s vyobrazením sv. Jana Nepomuckého, který stál 200 zlatých. Práce na oltářích se ale protáhly na několik dalších let, protože teprve v roce 1739 došlo k umístění obrazu znázorňujícího sv. Aloise Gonzagu na oltář sv. Jana Nepomuckého. Mezitím kněžna z Liechtensteina založila v roce 1733 dvě devítidenní mešní fundace (novény) s nešporou a požehnáním ke cti obou světců, které byly každoročně slouženy od 16. května ke cti sv. Jana Nepomuckého a od 31. října ke cti sv. Judy Tadeáše, uctívaného jako přímluvce osob v tísní.¹⁴ Přesně v tom stejném roce Handke se dostal do Hlohova kvůli výmalbě refektáře v budově jezuitské koleje, proto také lze považovat za velmi pravděpodobné, že při pobytu moravského mistra v Hlohově u něj byla učiněna objednávka obrazu pro oltář sv. Judy Tadeáše.¹⁵ Z neznámých důvodů se tato zakázka protáhla až do roku 1736.

Bohužel pozdější osudy barokního zařízení jezuitského kostela byly téměř stejně tragické, jako dějiny budov jezuitské koleje. Kostel zpusťosený za slezských válek, pouze s provizorním zastřešením, se po požáru z 13. března 1758 pro-

4 – Jan Kryštof Handke, *Apoteóza sv. Judy Tadeáše* – detail, 1736. Gorzupia Dolna, filiální kostel sv. Jiří

měnil v rozvaliny. Tento stav změnila teprve obnova svatyně a dochovaného severního křídla koleje, zahájena v roce 1788 a dokončena teprve v roce 1796.¹⁶ Tehdy také byl obnovený kostel odevzdán do užívání hlohovským katolíků. Avšak tato situace neměla dlouhého trvání, neboť již v roce 1808, po dobytí Hlohova francouzskými vojsky, kostel byl zbaven většiny původního zařízení a změněn na sklad sena, konírnu, stanoviště pro dva olejové mlýny (Oelmühlen), úložnu nakládaného masa a konečně na dělostřelecký sklad. Proces devastace jezuitského chrámu pokračoval. Značně k němu přispěl požár skladu sena, k němuž došlo 17. dubna 1809. Také po odchodu Francouzů byl hlohovský jezuitský kostel až do roku 1820 nadále byl využíván pro vojenské účely. Když byl konečně předán církvi, dochovaly se v něm pouze pozůstatky původního zařízení. Stav devastace chrámu byl natolik pokročilý, že autor předválečné monografie kostela, Eugen Kretschmer, při jeho popisu na chvíli zapomněl na úlohu objektivního badatele, když se emotivně tázal: „*Kam zmizely*

5 – Jan Kryštof Handke, **Apoteóza sv. Judy Tadeáše** – signatura, 1736. Gorzupia Dolna, filiální kostel sv. Jiří

*cenné sochy a obrazy blahoslavené Panny od Svaté krve, sv. Aloise, Stanislava a Judy Tadeáše?*¹⁷

S velkou pravděpodobností můžeme předpokládat, že když bylo po určení jezuitského kostela v Hlohově pro vojenské účely přijato rozhodnutí odstranit z jeho interiéru kostelní zařízení, zcela jistě nebylo ničeno, ale bylo postoupeno nebo prodáno jiným kostelům. Tato praxe byla ve Slezsku uplatňována v jiných kostelech, které se po sekularizaci klášterů v roce 1810 dostaly do rukou světských vlastníků. Jako příklad můžeme uvést hlavní oltář z klášterního kostela Křižovníků

s červenou hvězdou v Minsterberku (Ziębice), který se dostal do farního kostela sv. Hedviky v nedalekém Krzelkově krátce potom, když byl na základě rozhodnutí pruského krále ze dne 24. ledna 1816 sekularizovaný minsterberský chrám předán městské radě za účelem jeho využití jako skladu píce pro místní jezdeckou posádku.¹⁸ Tyto praktiky se děly také v Hlohově, čehož nejlepším dokladem je farní kostel sv. Vavřince v nedaleké obci Brzostów, dnešní čtvrti Hlohova, kam byl po roce 1810 získán nejenom znamenitý retábl z Růžencové kaple zaniklého dominikánského kostela sv. Petra v Hlohově,

6 – **Hlavní oltář**. Hlohov-Brzostów, farní kostel sv. Vavřince

7 – Jan Kryštof Handke, **Apoteóza sv. Františka Xaverského**. Nisa, filiální kostel Nanebevzetí Panny Marie

[obr. 6] který v současnosti plní funkci hlavního oltáře, ale také dva boční oltáře z bývalého františkánského kostela sv. Stanislava v Hlohově.¹⁹ Zdá se tedy, že právě oltář sv. Judy Tadeáše společně s Handkeho obrazem byl po roce 1808 předán z jezuitského kostela v Hlohově skromnému kostelíku v Gorzupi Dolnej. Přítomnost retáblu s obrazem v jeho středu v tomto chrámu zaznamenal v roce 1939 Hermann Hoffmann. Německý historik se sice zmýlil, když konstatoval, že na obraze je znázorněna smrt sv. Josefa, avšak uvedl velmi výstižný popis ostatních částí oltářního retáblu.²⁰ Nový hlavní oltář ve filiálním kostele v Gorzupi Dolnej šťastně přežil 2.

světovou válku, poválečnou výměnu obyvatelstva a v roce 2010 se dočkal komplexního restaurování a zájmu ze strany historiků umění.

Handke ve své autobiografii uvedl, že v roce 1736 vytvořil dokonce dvě freskové dekorace: na klenbě kaple sv. Stanislava v dómu sv. Václava v Olomouci za 200 zlatých a společně s dvěma pomocníky v interiéru letohrádku ve Šternberku a také dva rozměrné oltářní obrazy, jeden pro kapli sv. Štěpána v premonstrátské kanonii na Hradisku u Olomouce za 300 zlatých a druhý s vyobrazením smrti sv. Josefa v přítomnosti Ježíše Krista a Panny Marie pro kostel v Náměšti na Hané.²¹ Již dávno je známo, že do tohoto soupisu prací realizovaných v roce 1736 Handke nezařadil dvě jiné, výše zmiňované olejomalby: *Nesení kříže (Cesta na Golgotu)* a *Sv. Augustin*. Dnes víme, že také vynesl oltářní obraz *Sv. Juda Tadeáš*, jenž s největší pravděpodobností pochází z bývalého jezuitského kostela v Hlohově a v současnosti je uchováván ve filiálním kostele v Gorzupi Dolnej.

Tyto omyly v autobiografii moravského mistra nejsou ničím překvapivým. Umělec své paměti začal sepisovat teprve na sklonku dlouhého života, kdy jeho paměť jistě už nebyla spolehlivá. I přesto, že Handke pracoval s písemnými prameny, což dokládají třeba precizně uváděné částky obdržených honorářů, přece jenom, jak prokázal Leoš Mlčák v komentářích jím editované autobiografie, umělec nezdědka uváděl chybná data vztahující se k jeho životu i roky vytvoření jednotlivých děl, přičemž někdy se mýlil až o pět let.²² Také počet v autobiografii neuvedených malířských realizací je značně vyšší než zde výše uvedená díla z roku 1736 a zahrnuje dokonce i tak významnou realizaci, jakou byla fresková výzdoba části kaplí, kleneb pod kůrem a podvěží v jezuitském kostele Panny Marie Sněžné v Olomouci.²³ Nebylo tomu poprvé ani naposledy, kdy se v dějinách umění ukázalo, že dokonce samotný autor nevěděl, kolik obrazů za svůj život namaloval. Avšak tato situace by historiky umění neměla nijak zvláště trápit. Zprvče připouští oprávněnou domněnku, že v Dolním Slezsku se nepoznána skrývají ještě i jiná díla, o nichž se malíř ve své autobiografii nezmínil a které vytvořil pro tamní objednavatele. Ostatně tato díla nebude nutno dlouho hledat – nejpravděpodobněji další neznámou prací Jana Kryštofa Handkeho je obraz *Apoteóza sv. Františka Xaverského* na bočním oltáři v jezuitském kostele Nanebevzetí Panny Marie v Nise.²⁴ [obr. 7] Nezbývá než se při nejbližším restaurování podívat na jeho rub. A konečně skutečnost, že samotný umělec přesně neví, kdy a kolik obrazů namaloval, je jedním z nejpřesvědčivějších opodstatnění pro existenci povolání historika umění, které je mně známo.

Z polštiny přeložil Jan Baron

* Na tomto místě bych chtěl srdečně poděkovat za pomoc při zpracování tohoto článku Krzysztofovi Kwaśnikovi, faráři ve farnosti u sv. Jana Křtitele v Dzierzychovicích (Dittersbachu), Dr. Boženě Grabowské z Vojvodského úřadu pro ochranu památek v Zelené Hoře, Mgr. Emilii Kloda a Adamovi Raciborskému.

¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond G 11, Cerroni II, sign. 180. – Richard Foerster, Johann Christoph Handke's Selbstbiographie, in: *Festschrift der Schlesischen Gesellschaft für Vaterländische Kultur zum hundertjährigen Jubiläum der Universität Breslau*, Breslau 1911. – Leoš Mlčák (ed.), *Jan Kryštof Handke 1694/1774. Vlastní životopis*, Olomouc 1994.

² „Anno 1732 bin ich auff Breslau mit zwey Scolaren gereiset, bey den P.P. Jesuiten in dem neuen Gebau dass Auditorium in Fresco gemahlet, Accordirt 1200 fl. Ihre Hochwürden Herr P: Joannes Wentzl ware Rector Magnificus undt der Herr P: Hertzog Cantzler, Anno 1733 bin ich wiederumb auff Breslau gereiset undt dass Marianische Oratorium gemahlet, Ihre Hochwürden Herr P: Grim ware damahls Praeses. Accordirt 600 fl. Eben diesen Sommer bin ich auff Glogau gereist, bey den h[och]l[öblich] P:P: Jesuitem das Refectorium gemahlet oben al Fresco, unten den Kaysser Ferdinand undt den Kaysser Leopoldum mit Ihr Hochwürden h[och]l[öblich] P: Francisco Kölsch Accordirt 400 fl.“ – Mlčák (pozn. 1), s. 12.

³ Viz mj. Richard Foerster, Der Bau der Universität Breslau und die Bilder der Aula Leopoldina, *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altherthum Schlesiens* 34, 1900, s. 137–180. – Idem, Die Aula Leopoldina, in: *Erinnerungsblätter zum hundertjährigen Jubiläum der Universität Breslau*, Breslau 1911, s. 28–42; idem, Aula und Musiksaal der Universität Breslau, Schlesien, *Zeitschrift für die Pflege heimatlicher Kultur* 4, 1911, s. 537–540. – Idem, Die Aula Leopoldina und Ihr Maler, in: *Die Universität Breslau einst und jetzt. Vier akademischen Reden*, Breslau 1919, s. 5–21. – Günther Grundmann, *Barockfresken in Breslau*, Frankfurt am Main 1967, s. 65–77. – Henryk Dziurla, *Uniwersytet Wrocławski*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1975. – Idem, *Aula Leopoldina. Najcenniejsze wnętrze Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław 1975. – Henryk Dziurla, *Aula Leopoldina Universitatis Wratislaviensis*, Wrocław 1993. – Idem, *Uniwersytet Wrocławski. Kompleks Leopoldyński*, Wrocław 1997.

⁴ Mlčák (pozn. 1), s. 12. – Milan Togner, *Jan Kryštof Handke 1694/1774. Malířské dílo*, Olomouc 1994, s. 71–77.

⁵ Hermann Hoffmann, *Die Jesuiten in Glogau*, Schweidnitz 1926, s. 24–35.

⁶ K výstavbě posádkového kostela v Hlohově viz Kurt Bimler, *Baudirektor Valentin Christian Schultze*, Breslau 1931, s. 5–6. – Grzegorz Podruczny, *Ewangelicki kościół garnizonowy*, in: *Encyklopedia Ziemi Głogowskiej* 64–65, Głogów 2007, s. 7–8.

⁷ K výstavbě filiálního kostela v Gorzupii Dolnej viz Hermann Hoffmann, *Die katholischen Kirchen des Altkreises Sagan*, Breslau 1939, s. 29–32. – Stanisław Kowalski, *Zabytki województwa zielonogórskiego*, Zielona Góra 1987, s. 77. – Iwona Peryt-Gierasimczuk (ed.), *Czas architektury zapisany. Zabytki województwa zielonogórskiego*, Zielona Góra 1998, s. 62–63. – Stanisław Kowalski, *Zabytki architektury województwa lubuskiego*, Zielona Góra 2010, s. 111.

⁸ Signatura černé barvy je umístěna ve střední části, na levé straně podložky: *Johann: Christoph: Handtke: Pinxit. / Anno 1736*. Viz Dariusz Markowski, *Dokumentacja prac konserwatorsko-restauratorských obrazu olejného na plótnie Johann'a Christoph'a Handke „Św. Tadeusz Juda” z kościoła p.w. Św. Jerzego w Gorzupii Dolnej*, Toruń (strojopis je ve vlastnictví farnosti sv. Jana Křtitele v Dzierzychovicích). – Idem, *Zagadnienia badawczo-konserwatorskie obrazu Johann'a Handke „Św. Tadeusz Juda” z kościoła p.w. Św. Jerzego w Gorzupii Dolnej, Lubuskie Materiały Konserwatorskie* 7, 2010, s. 65–70.

⁹ Togner (pozn. 4), s. 30, č. kat. 7.

¹⁰ Togner (pozn. 4), č. kat. 3, 5, 10, 27.

¹¹ Togner (pozn. 4), č. kat. 1. – Gabriela Elbelová, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (edd.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780* 2, Olomouc 2010, s. 316, č. kat. 170.

¹² Milan Togner, in: Jakubec – Perůtka (pozn. 11), s. 317–318, č. kat. 174.

¹³ Viz Bernhard Patzak, *Die Jesuitenkirche zu Glogau und die Kirche zu Seitsch*,

Glogau 1922, s. 14–16. – Hoffmann (pozn. 7), s. 49–50. – Hermann Hoffmann, *Die katholischen Kirchen in Glogau*, Glogau 1934, s. 49–53. – Eugen Kretschmer, *Die Glogauer Jesuitenkirche*, Glogau 1935, s. 10–12. – Józef Cwynar, *Kościół pod wezwaniem Bożego Ciała – historia*, in: *Encyklopedia Ziemi Głogowskiej* 16, Głogów 1994, s. 11–12. – Małgorzata Konopnicka-Szatarska, *Kontrreformacja w księstwie głogowskim (XVI – XVIII w.)*, Zielona Góra 2002, s. 148–153. – Kazimierz S. Ożóg, *Sztuka głogowskich jezuitów*, in: Marek Robert Górniak (ed.), *Zakony i zgromadzenia zakonne na Ziemi Głogowskiej*, Głogów 2009, s. 117–128.

¹⁴ Kretschmer (pozn. 13), s. 10, 39–40. Tradice tehdy vznikajícího kultu sv. Judy Tadeáše v jezuitském kostele v Hlohově byla natolik silná, že dřívější kaple sv. Josefa byla přejmenována na kapli sv. Judy Tadeáše a 3. července 1921 v ní byla umístěna nová světcova socha opatřena následující inskripcí: *Sancte Thaddae ora pro nobis*.

¹⁵ Nelze vyloučit, že rozsah této zakázky mohl být větší a zahrnovat ještě jiné olejomalby. Nepochybně tuto otázku by pomohla objasnit analýza každoročních zpráv *Litterae annue*, které hlohovští jezuité posílali do Říma, a které jsou v současné době uchovávané v Archivum Romanum Societatis Jesu v Římě.

¹⁶ Hoffmann (pozn. 7), s. 35.

¹⁷ „Wo sind die wertvollen Statuen und Bilder der seligen Jungfrau vom heiligen Blute, von Aloysius, Stanislaus und Juda Thaddäus geblieben?“ – Kretschmer (pozn. 13), s. 14.

¹⁸ Franz Hartmann, *Dzieje miasta Ziębice na Śląsku*, překl. Marek Czapliński, Ziębice 1994, s. 140. – Andrzej Kozieł, „Wrocławski Willmann” w Ziębicach, czyli kilka uwag o życiu i twórczości Johanna Jacoba Eybelwiesera (około 1677–1744), in: Bogusław Czechowicz (ed.), *Ziębice – miasto św. Jerzego. Dzieje i kultura dawnej stolicy księżęcej / Minsterberk – město sv. Jiří. Dějiny a kultura bývalého knížecího sídla*, Ziębice 2010, s. 195.

¹⁹ Viz Hermann Hoffmann, *Die katholischen Kirchen des Landkreises Glogau*, Breslau 1937, s. 120. – Monika Ożóg, *Średniowieczny dominikański kościół św. Piotra w Głogowie w świetle ówczesnych wytycznych zakonnych*, in: Bogusław Czechowicz – Małgorzata Konopnicka (edd.), *Glogovia Maior. Wielki Głogów między blaskiem dziejów i cieniem ruin*, Głogów – Zielona Góra 2010, s. 337.

²⁰ Hoffmann (pozn. 19), s. 31.

²¹ „Anno 1736 hab. Ich auff allergnädigste Anordnung (Titul.) Ihre Hochwürden undt Gnaden Herrn von Majerswald der Zeith Dohm Dechent, alhir die S: Stanislaj Capell al Fresco gemahlet, davor Accordirt 200 fl. Eben dieses Jahr hab ich auff Ihre Hochwürden und Gnaden Herrn Norbert Umblauch Praelath zu Closter Radisch, in die neue S. Stephani Capell dass grosse Altarblat gemahlet, davor 300 fl. Anno 1736 hab ich zu Sternberg in dem Garten das Lusthaus, welches der Herr Praelat Patritius Meixner hat bauen lasse, al fresco gemahlet, die Concept hat der h[och]l[öblich] P. Antonius Hanel aus dem Hohen Liedt Salomonis gemacht, habe mit zwey Gesellen im Winter gemahlet, der Herr Ignatz war Kuchlmeister wir haben gute Täg gehabt; der Philipp Satler hat die Stuccatorarbeith gemacht, Auf Namischt ein Altarblath gemahlet den heiligen Joseph wie er stirb in Beÿsein Jesus Maria.“ – Mlčák (pozn. 1), s. 12–13.

²² Kupříkladu Handke chybně uvedl rok 1715 jako datum setkání s olomouckým malířem Ferdinandem Nabothem a přijetí do jeho dílny. Jak je zřejmé z matryky jezuitského kostela Panny Marie Sněžné v Olomouci, Naboth zemřel o rok dříve a byl pohřben 20. 11. 1714. Viz Mlčák (pozn. 1), s. 31, pozn. 4.

²³ Mlčák (pozn. 1), s. 43.

²⁴ Jerzy Z. Łoziński – Barbara Wolff (edd.), *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce* 7, Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki (edd.), *Województwo opolskie* 9, Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki, *Powiat nyski*, Warszawa 1963, s. 101. Kromě formálních znaků pro potvrzení Handkeho autorství hovoří také skutečnost, že – podle archivních pramenů – na realizaci sochařské části vybavení bočních oltářů se podílel jakýsi Zürn z Olomouce, nejpravděpodobněji totožný s olomouckým sochařem Davidem Zürnem. Viz Michał Wardzyński, *Barokowa odbudowa kościoła paulinów na Jasnej Górze (1690–1696) na tle działalności północnolombardzkich warsztatów budowlano-stukatorskich w Europie Środkowej*, *Studia Claramontana* 26, 2008, s. 423, pozn. 28.

SUMMARY

Johann Christoph Handke (1694–1774), Głogów, and Gorzupia Dolna

Andrzej Kozieł

Johann Christoph Handke's biography, which he wrote before 1766, also mentions his works in the region of Lower Silesia: the fresco decoration of the Aula Leopoldina (1732) and the Oratorium Marianum (1733) in the building of Wrocław University, and paintings on the vault of the refectory and two portraits of the emperors Ferdinand and Leopold in the Jesuit college in Głogów (1733). However, Handke's work in Głogów was completely destroyed as early as 1788, when most of the college building and the refectory were demolished. In their place was built a Protestant garrison church. But it appears that these were not the only works that Handke painted for the Głogów Jesuits. On the main altar of the small filial church in Gorzupia Dolna near Żagań a fairly large oil painting on canvas of *St. Jude Thaddaeus* has been discovered. During its restoration in 2010 a signature and date were uncovered on the back of the painting, indicating that it was painted by Handke in 1736. There is no doubt that this painting of *St. Jude Thaddaeus* was not originally intended for the church of St. George in Gorzupia Dolna. It was most probably taken there, together with the altar as a whole, from the Jesuit church of Corpus Christi in Głogów. It is known that an altar of St. Jude Thaddaeus

was placed in one of the side chapels in this church in 1729. Unfortunately, in 1808 the Jesuit church was transformed into an army depot and most of its original furnishings were removed. It is certain that they were not destroyed, but transferred or sold to other churches, which was the frequent practice in Silesia after the secularisation of the monasteries in 1810. This was the case in Głogów, from where the retable of the Rosary from the Dominican church and two side altars from the Franciscan church ended up in the parish church of St. Lawrence in nearby Brzostów. We may therefore assume that the altar of St. Jude Thaddaeus with the painting by Handke was transferred from the Jesuit church in Głogów to the church in Gorzupia Dolna after 1808.

It was already known that Handke did not include in his autobiography two other oil paintings from 1736: *The Carrying of the Cross* and *St. Augustine*. We now know that he also left out the altar painting *St. Jude Thaddaeus*. In his autobiography, Handke not infrequently gave the wrong date for events in his life or the wrong year for works he created. The number of paintings by him that are not mentioned in his autobiography is also considerably greater than the three works from 1736 referred to above. We should by no means be depressed by this situation, because it allows us to speculate that there may be more works hidden in Lower Silesia that Handke did not mention in his autobiography. And a further hitherto unknown painting by him of *The Apotheosis of St. Francis Xavier* on a side altar in the Jesuit church of the Assumption of Our Lady in Nysa only serves to confirm this.

Figures: **1** – Bernhard Friedrich Werner, **Jesuit church and college in Głogów**. *Topographia Silesiae* 2, 1768–1174, pp. 49, Wrocław University Library; **2** – Johann Christoph Handke, **St. Jude Thaddaeus**, 1736. Gorzupia Dolna, filial church of St. George; **3–4** – Johann Christoph Handke, **St. Jude Thaddaeus** – details, 1736. Gorzupia Dolna, filial church of St. George; **5** – Johann Christoph Handke, **St. Jude Thaddaeus** – signature, 1736. Gorzupia Dolna, filial church of St. George; **6** – **Main altar**. Głogów-Brzostów, parish church of St. Lawrence; **7** – Johann Christoph Handke, **The Apotheosis of St. Francis Xavier**., Nysa, filial church of the Assumption of Our Lady.